

การพัฒนาศักยภาพการจัดการเกษตรของพุทธยูวเกษตรกรสู่ความมั่นคงของ
เศรษฐกิจชุมชนในอีสานใต้
Developing Agricultural Management Potential of Buddhist
Agriculturists for The Stability of The Community
Economy in Southern Isaan

พระมหาดานอม อานนโท¹, พระมหาพจน์ สุวโจ², พระครูปริยัติปัญญาโสภณ³, พระสุเทิด งามประจบ⁴
อิสรพงษ์ ไกรสินธุ์⁵ รุ่งสุริยา หอมวัน⁶

PhraMahaThanom Anantho¹, Phramaha Poj Suwajo², Phrakrupariyatpanyasophon³, Phra Suterd
Ngamprajob⁴, Isarapong Kraisin⁵, Rungsuriya Homwan⁶

¹⁻⁶วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

¹⁻⁶Burirum Buddhish College

¹Wiriyo@gmail.com

Received : July 8 2024;

Revised : October 1, 2024;

Accepted : February 8, 2025

บทคัดย่อ

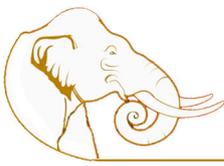
การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อ 1) เสริมสร้างพุทธยูวเกษตรกรให้มีทักษะความรู้ด้านการเกษตร 2) พัฒนาพุทธยูวเกษตรกรด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สอดคล้องกับท้องถิ่น โดยวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการ กลุ่มตัวอย่างคือ พุทธยูวเกษตรกร ได้แก่ 1) วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2) ชุมชนวัดตาไ้พลวง ตำบลหนองกง อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ และ 3) ชุมชนวัดปราสาทสูง ตำบลห้วยราชา อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดบุรีรัมย์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 40 รูป/คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลคือ สถิติเชิงพรรณนา

ผลการวิจัย พบว่า

1. การเสริมสร้างพุทธยูวเกษตรกรให้มีทักษะความรู้ด้านการเกษตร ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ และได้รับความรู้เพิ่มเติมจากโรงเรียน การผลิตอาหารหรือประกอบอาหารจากวัตถุดิบในสวน มีการถนอมอาหาร การแปรรูปผลผลิตเกษตร การจัดการบ้านเรือน และการปรับปรุงสภาพแวดล้อมภายในบ้านและสวนให้สะดวกต่อการใช้ประโยชน์

2. พัฒนาพุทธยูวเกษตรกรด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สอดคล้องกับท้องถิ่น การพัฒนาพุทธยูวเกษตรกรด้านเคหกิจเกษตรที่สอดคล้องกับท้องถิ่นบนพื้นฐานของหลักการเรียนรู้และหลักการมีส่วนร่วม โดยใช้ระบบส่งเสริมการเกษตรที่มีการปรับปรุงให้เหมาะสม ให้พุทธยูวเกษตรกรสามารถวิเคราะห์ตนเอง กำหนดแผนธุรกิจของตนเอง คือ การพัฒนาคุณภาพประชาชน การใช้มาตรการทางสังคมและกฎหมาย ส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ช่วยกันดูแลรักษาให้คงสภาพเดิม ส่งเสริมการศึกษาวิจัย และการกำหนดนโยบายและวางแผนแนวทางของรัฐบาล

คำสำคัญ: การจัดการเกษตร, พุทธยูวเกษตรกร, ความมั่นคงของเศรษฐกิจ, ชุมชนอีสานใต้

Abstract

The purpose of this research were: 1) Strengthen Buddhist youth farmers to have agricultural knowledge and skills. 2) Develop young Buddhist farmers in the conservation of natural resources and the environment that is consistent with the local area. By means of action research. The sample group is Buddhist Youth Farmers. Including 1) Buriram Buddhist College Mahachulalongkornrajavidyalaya University 2) Takai Phluang Temple Community, Nong Kong Subdistrict, Nangrong District, Buriram Province and 3) Prasat Sung Temple Community, Huai Racha Subdistrict, Huai Rat District, Buriram Province. 40 key informants, The instrument used for data collection was a semi-structured interview. The statistics used to analyze the data were descriptive statistics.

The research results found that:

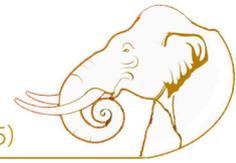
1. Strengthening young Buddhist farmers to have agricultural knowledge and skills. Has been passed down from ancestors and receive additional knowledge from school, Food production or cooking from garden ingredients. There is food preservation. Agricultural product processing household management and improving the environment within the home and garden to make them more convenient for use.

2. Develop young Buddhist farmers in the conservation of natural resources and the environment that is consistent with the local area. Developing young Buddhist farmers in agricultural housing that is consistent with the local area based on the principles of learning and participation. By using an agricultural promotion system that has been appropriately improved. Let young Buddhist farmers be able to analyze themselves. Set your own business plan, To make agricultural production in a sustainable manner, There is development in the area of conservation of natural resources and the environment that is consistent with the local area. Both directly, namely using it economically. Reuse restoration, Therapy and rehabilitation, Using other things instead, Surveillance, care and protection. And indirectly, it is improving the quality of the people. Using social and legal measures, Encourage local people to participate in conservation and help maintain it in its original condition. Promote research studies and setting government policies and guidelines.

Keywords: Agricultural management, Buddhist Youth Farmers, Stability of the Economy, Community in Southern Isaan

บทนำ

ภาคเกษตรมีบทบาทความสำคัญอย่างยิ่งต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศ เนื่องจากเกี่ยวข้องกับคนจำนวนมาก เป็นแหล่งผลิตอาหารเลี้ยงชาวโลก ก่อให้เกิดความมั่นคงด้านอาหาร เป็นฐานวัตถุดิบให้กับภาคอุตสาหกรรมและภาคบริการ สร้างรายได้ให้กับประเทศ รวมทั้งยังเป็นวิถีชีวิต แหล่งภูมิปัญญา และวัฒนธรรมที่สืบมา การพัฒนาภาคเกษตรให้ยั่งยืนจึงถือเป็นหัวใจของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

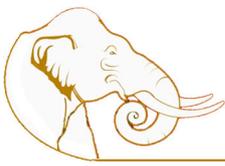

ของประเทศ อย่างไรก็ตามก็ระยะเวลา 15 ปีที่ผ่านมา ภาคเกษตรประสบกับกระแสการเปลี่ยนแปลง ทั้งด้านเศรษฐกิจและสภาพภูมิอากาศส่งผลต่อโอกาสการพัฒนาโดยรวม ดังนั้น จึงจำเป็นที่ทุกภาคส่วน จะมีส่วนร่วมในการกำหนดแผนในอนาคตอย่างเป็นรูปธรรม แก้ไขปัญหาอุปสรรคเดิบนารุ่กอย่างเป็นระบบควบคู่กับภาคอื่น เพื่อความก้าวหน้าอย่างพอเพียงและเพิ่มความสามารถในการแข่งขันไปพร้อมกัน โดยคำนึงถึงคนในภาคเกษตรให้เกื้อหนุนกัน ทั้งเกษตรกร ผู้ประกอบการ นักวิจัย และสถาบันการเงิน ซึ่งภาครัฐเป็นหน่วยงานอำนวยความสะดวกอย่างเป็นระบบ (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2554: ก)

ภาคเกษตรกรรมเป็นภาคเศรษฐกิจที่มีปัญหาความยากจนสูงที่สุด โดยสัดส่วนแรงงานยากจนในภาคเกษตรกรรมสูงถึงร้อยละ 11.43 ในปี 2564 ขณะเดียวกัน ยังเป็นภาคเศรษฐกิจที่มีจำนวนคนจนทำงานอยู่เป็นจำนวนมากถึงร้อยละ 65.76 อย่างไรก็ตาม สัดส่วนดังกล่าวลดลงจากปี 2563 ที่มีสัดส่วนอยู่ที่ร้อยละ 67.47 ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นผลจากจำนวนคนจนที่ม้งงานทำโดยรวมลดลง รวมถึงแรงงานในภาคเกษตรบางส่วนอาจกลับไปทำงานในสาขาเดิมที่เคยทำในช่วงก่อนที่มีการแพร่ระบาดของโควิด-19 อาทิภาคบริการและภาคการผลิต ซึ่งมีสัดส่วนของคนจนที่ทำงานอยู่ในภาคนี้ ร้อยละ 19.03 และ 7.93 เพิ่มขึ้นจากปีก่อนที่อยู่ที่ร้อยละ 18.05 และ 5.79 ตามลำดับ ขณะที่ภาคก่อสร้างมีสัดส่วนของคนจนที่ทำงานอยู่คิดเป็นร้อยละ 7.22 การที่คนจนส่วนใหญ่ทำงานในภาคเกษตรกรรมมาโดยตลอด ซึ่งปัจจุบันการแก้ไขปัญหาในภาคเกษตรกรรมยังไม่ตรงจุด ซึ่งเกษตรกรไทยยังมีปัญหาหลายด้าน ทั้งในด้านการผลิต ไปจนถึงการขาย อาทิ การขาดแคลนที่ดินทำกิน การเข้าถึงไม่ถึงระบบชลประทาน ปัญหาราคาสินค้าเกษตรตกต่ำไม่คุ้มค่างกับต้นทุนการผลิต รวมทั้งองค์ความรู้ในด้านต่าง ๆ (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565: 15)

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นแหล่งผลิตพืชเศรษฐกิจหลักของประเทศ แต่รูปแบบการผลิตยังอาศัย น้ำฝนเป็นหลักจึงมีผลผลิตต่ำ โดยในปี 2560 ผลิตภัณฑ์ภาคเกษตรมีมูลค่า 292,688 ล้านบาท พืชหลัก ของภาคได้แก่ ข้าว อ้อยโรงงาน และ มันสำปะหลัง โดยมีพื้นที่ปลูกข้าวมากที่สุดของประเทศ ส่วนใหญ่ปลูก ข้าวหอมมะลิ 105 ในพื้นที่ตอนกลางและตอนล่างของภาค โดยเฉพาะพื้นที่ทุ่งกุลาร้องไห้ครอบคลุมพื้นที่ จังหวัดยโสธร ศรีสะเกษ สุรินทร์ มหาสารคาม ร้อยเอ็ด และทุ่งสัมฤทธิ์ครอบคลุมพื้นที่ จังหวัดนครราชสีมา และบุรีรัมย์ โดยผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ในภาพรวมต่ำกว่าระดับประเทศ เนื่องจากทำการเกษตรแบบดั้งเดิมใช้สารเคมีสูง ซึ่งในแต่ละปีมีการนำเข้าวัตถุดิบอันตรายทางเกษตร เฉลี่ยไม่ต่ำกว่า 3 พันล้านบาทต่อปี เป็นภาค ที่มีพื้นที่ปลูกอ้อยและมันสำปะหลังมากที่สุดของประเทศ โดยอ้อยส่วนใหญ่ปลูกในพื้นที่จังหวัดนครราชสีมา ชัยภูมิ ขอนแก่น กาฬสินธุ์ และอุดรธานี และมันสำปะหลัง ในพื้นที่จังหวัดนครราชสีมา ชัยภูมิ และอุดรธานี สำหรับพื้นที่ปลูกข้าวอินทรีย์ มีแนวโน้มขยายพื้นที่มากขึ้น ปัจจุบันแหล่งปลูกข้าว อินทรีย์ในประเทศไทยร้อยละ 80.0 อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยเฉพาะในพื้นที่ทุ่งกุลาร้องไห้ (จังหวัดยโสธร สุรินทร์มหาสารคาม ศรีสะเกษ ร้อยเอ็ด) และจังหวัดอุบลราชธานี ส่วนอีกร้อยละ 20.0 อยู่ใน ภาคเหนือตอนบน ตลาดข้าวอินทรีย์ ส่วนใหญ่ส่งออกต่างประเทศ โดยเฉพาะสหภาพยุโรป (คณะกรรมการบูรณาการนโยบายพัฒนาภาค, 2562: 4-5)

ปัจจุบันประเทศไทยเป็นผู้ผลิต ผู้ส่งออกสินค้าเกษตรและอาหารที่สำคัญของโลก แต่ที่ผ่านมาผลผลิตสินค้าเกษตรและอาหารยังไม่ปลอดภัยต่อผู้บริโภคเท่าที่ควร เนื่องจากมีสารเคมีตกค้าง มีศัตรูพืชและจุลินทรีย์ปนเปื้อน ทำให้คุณภาพและความปลอดภัยของผลผลิตไม่เป็นไปตามมาตรฐานสากลและมาตรฐานของประเทศผู้นำเข้า ดังนั้น ควรส่งเสริมให้เกษตรกรผลิตสินค้าเกษตรปลอดภัย ตามระบบการจัดการคุณภาพ หลักปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี (Good Agricultural Practices: GAP) ซึ่งเป็นระบบที่

ป้องกันหรือลดความเสี่ยงของอันตรายที่เกิดขึ้นในสินค้าเกษตรและอาหาร และเป็นอีกแนวทางหนึ่งในการทำการเกษตร เพื่อให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพดีและปลอดภัยตามมาตรฐานที่กำหนด โดยขบวนการผลิตจะต้องปลอดภัยต่อเกษตรกรและผู้บริโภค ปราศจากการปนเปื้อนของสารเคมี ไม่ทำให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อม มีการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด ได้ผลผลิตสูงคุ้มค่าการลงทุน การผลิตตามมาตรฐาน GAP ก่อให้เกิดความยั่งยืนทางการเกษตร สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคม (Modernfarm, 2556: ออนไลน์)

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์เกิดความกังวลว่าอนาคตไทยอาจขาดแคลนเกษตรกรที่มีศักยภาพที่จะช่วยขับเคลื่อนการพัฒนาระบบการผลิตสินค้าเกษตรและอาหารของไทย ดังนั้นจึงจำเป็นต้องกระตุ้นและส่งเสริมให้นักเรียน นักศึกษา และเยาวชนรุ่นใหม่ ตระหนักถึงความสำคัญของอาชีพเกษตรผ่านกระบวนการ “ยุวเกษตรกร” ขึ้นทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียน โดยจะให้การเรียนรู้วิชาการเกษตร เรียนรู้การเป็น ผู้ประกอบการ เรื่องกำไรขาดทุน ซ้อมขายไป เศรษฐศาสตร์เบื้องต้น เรื่องไอที คอมพิวเตอร์ และเน้น เรื่องจริยธรรม และหลังจากที่ยุวเกษตรกรรวมกลุ่มกันแล้วจะก่อให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วม สร้างสถานการณ์ เป็นผู้นำ ที่มีการร่วมกันสร้างกิจกรรมทางการเกษตรทั้งทฤษฎีและปฏิบัติ การดำเนินกิจกรรมเพื่อสร้างรายได้ โดยเน้นการเรียนรู้จากการทำจริง และทำให้ดียิ่งกว่าที่ดีที่สุด นอกจากนั้นยังส่งเสริมให้มีการสร้างเครือข่าย ยุวเกษตรกรเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันด้วย ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวคาดว่าจะมี ยุวเกษตรกรกลับเข้าสู่ภาคเกษตร เป็นเกษตรกรไม่น้อยกว่า 30 เปอร์เซ็นต์ (วนารัตน์ คำกล่อมใจ, 2557: 2)

การพัฒนาศักยภาพการจัดการเกษตรในอีสานใต้ต้องอาศัยเกษตรกรรุ่นใหม่ที่ยึดหลักพุทธธรรม เป็นแกนหลักในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชนไปสู่ความมั่นคง รวมทั้งการ นำองค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น นวัตกรรม และเทคโนโลยีการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมบนฐาน ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์มาใช้ในการสร้างมูลค่าเพิ่มสินค้าและผลิตภัณฑ์เกษตร มาประยุกต์ในการ ขับเคลื่อนการพัฒนางานส่งเสริมการเกษตรซึ่งก่อให้เกิดเครือข่ายความร่วมมือทั้งในด้านเชิงธุรกิจ และสังคม นอกจากนี้การพัฒนาคุณภาพชีวิตเกษตรกรยังต้องคำนึงถึง การมีสุขภาวะที่ดีซึ่งต้อง อาศัยระบบการผลิตอาหารที่ปลอดภัยหรือระบบอาหารที่ยั่งยืน จะช่วยทำให้เกิดความมั่นคงด้านอาหาร ในระดับครัวเรือนและชุมชน มุ่งหวังว่าจะเกื้อหนุนให้เกิดความเข้มแข็ง แก่เกษตรกรรุ่นใหม่ สามารถพึ่งพาตนเองได้ ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาทางการเกษตรและสังคมเกษตรอย่างสร้างสรรค์และยั่งยืนต่อไป (ฉัฐสิณี หาญกิตติชัย และ ชาตรี บุญนาค, 2563: 97-108)

ดังนั้นการศึกษาพัฒนาศักยภาพการจัดการเกษตรของพุทธยุวเกษตรกรสู่ความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชนในอีสานใต้ คณะผู้วิจัยมีการบูรณาหลักพุทธศาสนาและปรัชญาเกี่ยวกับหลักการบริหารจัดการ โดยความร่วมมือของเครือข่ายประชารัฐ แผนบูรณาการการวิจัยนี้ก่อให้เกิดประโยชน์ทางวิชาการ และโมเดลองค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม และชุมชนเป็นประโยชน์เชิงเศรษฐกิจ ประโยชน์เชิงนโยบายในระยะยาวที่จะบูรณาการเชิงปฏิบัติการเพื่อให้เกิดความสอดคล้องกับการบริหารการเกษตรของชาติต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อเสริมสร้างพุทธยุวเกษตรกรให้มีทักษะความรู้ด้านการเกษตร
2. เพื่อพัฒนาพุทธยุวเกษตรกรด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สอดคล้องกับท้องถิ่น

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mix-method) และวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action research) 1. เพื่อเสริมสร้างพุทธยุวเกษตรกรให้มีทักษะความรู้ด้านการเกษตร 2. เพื่อพัฒนาพุทธยุวเกษตรกรด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สอดคล้องกับท้องถิ่น โดยผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเกษตร การปรับตัว ของพุทธยุวเกษตรกรภายใต้ชีวิตวิถีใหม่

ข้อมูลจากสหประชาชาติได้ให้ความหมายคำว่า “เยาวชน” ว่าเป็นบุคคลที่มีอายุตั้งแต่ 15-25 ปี สำหรับประเทศไทย คำว่า “เด็ก” หมายถึง ผู้ที่มีอายุต่ำกว่า 15 ปี ส่วนกรมส่งเสริมการเกษตร ซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีบทบาทหน้าที่ในการส่งเสริมงานการเกษตร 3 ด้าน ได้แก่ งานส่งเสริมวิชาการเกษตร งานส่งเสริม ข้อมูลการเกษตร และงานส่งเสริมเกษตรกร โดยการถ่ายทอดความรู้และให้บริการ ได้ให้คำจำกัดความของ “ยุวเกษตรกร” ว่าเป็นเด็กและเยาวชนทั้งหญิงและชาย ที่มีอายุ 10-25 ปี ที่สนใจการเกษตร ได้แก่ การปลูก พืช การเลี้ยงสัตว์ และเคหกิจเกษตร

การบ่มเพาะยุวเกษตรกร เพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนทั้งในและนอกระบบการศึกษา ให้มีทัศนคติที่ดีต่ออาชีพการเกษตร มีทักษะการเกษตรพื้นฐานต่าง ๆ และการทำงานในรูปแบบกลุ่ม เพื่อให้มีความพร้อมในการพัฒนา ให้เป็นเกษตรกรรุ่นใหม่ และ Smart Farmer ต่อไป

การสร้างผู้นำด้านการเกษตร เพื่อพัฒนาต่อยอดความรู้ทักษะและประสบการณ์ใหม่ ในการประกอบอาชีพการเกษตร ให้แก่ยุวเกษตรกรและเกษตรกรวัยรุ่น ที่มีคุณสมบัติตลอดจนสนับสนุนสิ่งจำเป็นในการเป็นเกษตรกรรุ่นใหม่ Young Smart Farmer และ Smart Farmer ที่สมบูรณ์แบบ

2. แนวคิดหลักการส่งเสริมการเกษตร

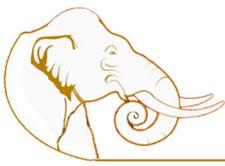
การส่งเสริมการเกษตรคือกระบวนการให้การศึกษานอกระบบ เพื่อบริการความรู้และประสบการณ์ใหม่ๆเกี่ยวกับการเกษตร รวมทั้งการบริการแก่บุคคลเป้าหมายที่เป็นเกษตรกร ครอบครัว ชุมชนและกลุ่มเกษตรกรเป้าหมายที่เกี่ยวข้อง ให้เรียนรู้จากการปฏิบัติด้วยตนเองเพื่อให้เกษตรกรช่วยเหลือตนเองได้ พัฒนาการผลิตและความเป็นอยู่ให้ดีขึ้นอย่างยั่งยืน รวมทั้งการนำความรู้และวิทยาการที่ทันสมัยที่ได้มาจากการค้นคว้าและวิจัยของนักวิชาการไปสู่เกษตรกร โดยมีองค์กรส่งเสริมการเกษตรเป็นตัวกลางในการถ่ายทอดและแพร่กระจายความรู้ และการให้การศึกษแก่เกษตรกรในรูปแบบของการให้การศึกษานอกระบบโรงเรียน

3. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความมั่นคงทางอาหาร

ความมั่นคงทางอาหารเริ่มขึ้นจากปัญหาการขาดแคลนอาหารในภูมิภาคต่างๆ ทั่วโลกโดยเฉพาะในประเทศกำลังพัฒนา ทำให้ความมั่นคงทางอาหารกลายเป็นประเด็นที่ได้รับความสนใจอย่างมาก ทำให้ในปี พ.ศ. ๒๕๑๗ ได้มีการประชุมสุดยอดอาหารโลกที่กรุงโรม ประเทศอิตาลี ซึ่งได้มีการอภิปรายถึงวิกฤตการณ์ด้านอาหารในภูมิภาคต่างๆ ทั่วโลก ในเบื้องต้นจะเน้นไปที่ เรื่องของปริมาณที่เพียงพอของอาหาร ความคงตัวของราคาอาหาร ตลอดจนการรักษาระบบนิเวศซึ่ง เป็นผลมาจากการผลิตอาหาร

4. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืนในยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี

ยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๑-๒๕๘๐) เป็นยุทธศาสตร์ชาติ ฉบับแรกของประเทศไทยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ซึ่งจะต้องนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อให้ประเทศไทยบรรลุวิสัยทัศน์ “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” เพื่อความสุขของคนไทยทุกคน

5. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืนในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๓ (พ.ศ. ๒๕๖๖ – ๒๕๗๐) มีสถานะเป็นแผนระดับที่ ๒ ซึ่งเป็นกลไกที่สำคัญในการแปลงยุทธศาสตร์ชาติไปสู่การปฏิบัติ และใช้เป็นกรอบสำหรับการจัดทำแผนระดับที่ ๓ เพื่อให้การดำเนินงานของภาคีการพัฒนาที่เกี่ยวข้องสามารถสนับสนุนการบรรลุเป้าหมายตามยุทธศาสตร์ชาติ ตามกรอบระยะเวลาที่คาดหวังไว้ได้โดยพระราชบัญญัติสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๑ บัญญัติให้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ มีผลบังคับใช้ถึงวันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๖๕ ส่งผลให้กรอบระยะเวลา ๕ ปีของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๓ เริ่มต้น ณ วันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๖๕ ครอบคลุมปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๖ – ๒๕๗๐ ซึ่งเป็นระยะ ๕ ปีที่สอง ของยุทธศาสตร์ชาติ ในการกำหนดทิศทางของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๓ ให้ประเทศสามารถก้าวข้ามความท้าทายต่าง ๆ เพื่อให้ “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญา ของเศรษฐกิจพอเพียง” ตามเจตนารมณ์ของยุทธศาสตร์ชาติ ได้อาศัยหลักการและแนวคิด ๔ ประการ คือ ๑) หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ๒) การสร้างความสามารถในการ “ล้มแล้ว ลุกไว” ๓) เป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนของสหประชาชาติ และ ๔) การพัฒนาเศรษฐกิจชีวภาพ เศรษฐกิจหมุนเวียน เศรษฐกิจสีเขียว

6. แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างเครือข่าย

เครือข่าย หมายถึง รูปแบบหนึ่งของการประสานงานของบุคคล กลุ่ม หรือองค์กรหลาย ๆ องค์กร ที่ต่างก็มีทรัพยากรของตนเอง มีเป้าหมาย มีวิธีการทำงานและกลุ่มเป้าหมายของตนเอง บุคคลหรือกลุ่มเหล่านี้ได้เข้ามาประสานงานกันอย่างมีระยะเวลายาวนานพอสมควร แม้อาจจะไม่มีกิจกรรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอก็ตาม แต่ก็ได้มีการวางรากฐานเอาไว้ เมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีความต้องการที่จะขอความช่วยเหลือจากกลุ่มอื่น ๆ เพื่อแก้ปัญหาที่สามารถติดต่อไปได้ ในการเข้าร่วมเป็นองค์กรเครือข่าย แม้ว่าองค์กรเหล่านี้จะมีบางสิ่งบางอย่างร่วมกันเช่น มีเป้าหมายการทำงานร่วมกัน มีผลประโยชน์ร่วมกัน องค์กรเหล่านี้ก็ยังคงเป็นเอกเทศอยู่เพราะการเข้าร่วมเป็นเครือข่ายเป็นการเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งขององค์กรเท่านั้น

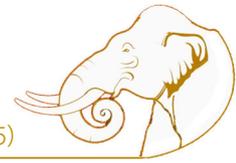
7. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาแนวใหม่

การพัฒนาแนวใหม่นี้จะเน้นการค้นหาตัวเอง การวิเคราะห์จุดอ่อนจุดแข็งของตัวเอง การกำหนดเป้าหมายในชีวิต การกำหนดแนวทางไปสู่เป้าหมาย รวมถึงการจัดทำแผนการดำเนินชีวิตที่เป็นรูปธรรม พุดง่าย ๆ คือ สอนคนให้บริหารธุรกิจชีวิตของตัวเองก่อนนั่นเอง ย่อมเป็นที่แน่นอนว่าถ้าคนมีแผนการบริหารชีวิตที่ดีแล้วคนเหล่านั้นย่อมสามารถเชื่อมโยงเป้าหมายชีวิตเข้าสู่เป้าหมายในการทำงานขององค์กรได้ไม่ยากนัก นอกจากนี้ ถ้าคนสามารถบริหารชีวิตตัวเองได้ การบริหารคนบริหารงานก็ไม่ใช่ว่าเรื่องที่เกิดเกินเอื้อมอีกต่อไป

การพัฒนาตนเอง (Self-Development) เป็นแนวทางที่มุ่งเน้นการพัฒนาจิตใจเพื่อสร้างแรงจูงใจในชีวิตของคนก่อนเป็นอันดับแรก ซึ่งคนที่ได้รับประโยชน์มากที่สุดในการพัฒนา แบบนี้คือ ตัวพนักงาน แต่อย่าลืมนำถ้าพนักงานมีแรงจูงใจในชีวิตแล้ว ผู้ที่ได้รับประโยชน์ในลำดับต่อมา ก็หนีไม่พ้นตัวองค์กร

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) มาเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินการวิจัย เน้นการศึกษาวิเคราะห์ทั้งในเชิงพื้นที่และกลุ่มเป้าหมาย มีการจัดกระบวนการวิจัยด้วยการถอดบทเรียนและการบูรณาการข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ การสังเกต และการปฏิบัติการร่วมกันในพื้นที่ศึกษาและกลุ่มเป้าหมายที่กำหนดไว้โดยใช้

กระบวนการตามวงจรเดมมิง (PDCA) เป็นเครื่องมือในการดำเนินงานการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน

พื้นที่ในการวิจัย

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล

โครงการชุดที่ 2 พัฒนาศักยภาพการจัดการเกษตรของพุทธยูวเกษตรกรสู่ความมั่นคงคนของเศรษฐกิจชุมชนในอีสานใต้ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ แบ่งออกได้ดังนี้

1. วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 20 รูป /คน
2. ชุมชนวัดตาไ้พลวง ตำบลหนองกง อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 10 รูป /คน
3. ชุมชนวัดปราสาทสูง ตำบลห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 10 รูป /คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1) แบบสัมภาษณ์มีโครงสร้าง (Structured Interview) ใช้สำหรับสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant Interview) เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับกิจกรรมพื้นที่การจัดการเกษตร และผู้ให้ข้อมูลสำคัญในประเด็นต่างๆ ซึ่งการเข้าไปมีส่วนร่วมในพื้นที่และดำเนินการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างนี้ จะทำให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลที่เป็นความจริงเพิ่มมากขึ้นโดยผู้วิจัยจะเตรียมแนวคำถามอย่างกว้าง ๆ มาล่วงหน้า

2) การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เพื่อยืนยันและค้นข้อมูล โดยมีผู้เข้าร่วม 4 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 ตัวแทนนักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา กลุ่มที่ 2 ตัวแทนองค์กรสื่อสารมวลชน หรือหน่วยงานภาครัฐ กลุ่มที่ 3 ตัวแทนวิสาหกิจชุมชน และองค์กรชุมชนต่าง ๆ กลุ่มที่ 4 แทนผู้เข้าร่วมกิจกรรม การสนทนากลุ่มนี้ผู้วิจัยได้แบ่งกลุ่มตามความเชี่ยวชาญเพื่อให้สมาชิกแต่ละท่านได้กล้าแสดงและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ต่องานวิจัย ในการใช้เครื่องมือนี้จะใช้ก็ต่อเมื่อภายหลังที่ผู้วิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์แล้ว จึงได้กำหนดจัดสนทนาเฉพาะกลุ่มขึ้น

3) จัดเวทีชุมชนเพื่อเผยแพร่ผลการการขับเคลื่อนการจัดการของพุทธเกษตร เพื่อนำไปสู่ท้องถิ่นอื่นๆ ต่อไปในอนาคตโดยแบ่งดังนี้

3.1 การสนทนากลุ่มผู้บริหาร คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ นิสิตคณะครุศาสตร์ และผู้เกี่ยวข้องกับพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ (กลุ่ม บวร) ได้แก่ 1) กลุ่มผู้บริหาร จำนวน 5 รูป/คน 2) กลุ่มคณาจารย์ จำนวน 5 รูป/คน 3) กลุ่มตัวแทนชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน/นักวิชาการจำนวน 10 คน 4) กลุ่มนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จำนวน 20 คน รวม 40 รูป/คน

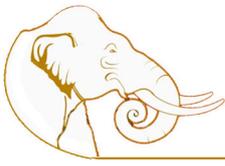
3.2 การจัดเวทีแสดงความคิดเห็นร่วมกันของกลุ่มผู้บริหาร คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ นิสิตวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ และผู้เกี่ยวข้องกับพุทธยูวเกษตร (กลุ่ม บวร) เพื่อสร้างเครือข่ายพื้นที่พุทธยูวเกษตรกรภายใต้ชีวิตวิถีใหม่

3.3 สร้างเครือข่ายสร้างเครือข่ายพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ จากนั้นทำการสรุปผลผ่านเวทีแสดงความคิดเห็นจากนั้นทำการสรุปผลผ่านเวทีแสดงความคิดเห็น

3.4 สร้างข้อตกลงร่วมกันผ่านเวทีแสดงความคิดเห็น เพื่อสร้างชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่กลุ่มพุทธยูวเกษตรในจังหวัดบุรีรัมย์

4. การใช้เครื่องมือการถ่ายภาพ โดยการใช้ภาพถ่ายเป็นภาพนิ่งเพื่อศึกษาเป็นแนวทางในการศึกษา

5. เทปบันทึกเสียง ใช้สัมภาษณ์ผู้นำชุมชนและผู้เกี่ยวข้องเพื่อช่วยบันทึกการสนทนาที่เป็นประเด็นสำคัญๆ ตามวัตถุประสงค์ให้ได้อย่างครบถ้วน

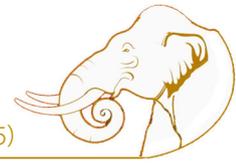
ขั้นตอนการสร้างและการตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

1. การกำหนดเนื้อหาของแบบสัมภาษณ์ ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยการศึกษาข้อมูลจากแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อมากำหนดเนื้อหาของแบบสัมภาษณ์
2. ร่างเครื่องมือการวิจัยตามประเด็นที่กำหนดให้ครบถ้วนทุกตอน
3. นำเครื่องมือมาตรวจสอบ
4. แก้ไขเครื่องมือการวิจัยตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิ
5. ปรับปรุงเครื่องมือการวิจัยและจัดทำเครื่องมือการวิจัยฉบับสมบูรณ์

ผลการวิจัย

พัฒนาศักยภาพการจัดการเกษตรของพืชมงคลเกษตรกรรมสู่ความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชนในอีสานใต้ สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

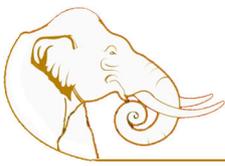
1. เสริมสร้างพืชมงคลเกษตรกรรมให้มีทักษะความรู้ด้านการเกษตร โดยทั่วไปแล้วการเสริมสร้างทักษะต่างๆ เหล่านี้ ส่วนมากได้รับการเสริมสร้างทักษะมาจากบรรพบุรุษที่มีการถ่ายทอดมาจากรุ่นสู่รุ่นอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากวิถีชีวิตของเกษตรกรในจังหวัดบุรีรัมย์ เพียงแต่การเสริมสร้างทักษะของบรรพบุรุษนั้น อาจไม่ได้ลงรายละเอียดมากนัก เพราะอุปกรณ์หรือเทคโนโลยีทางการเกษตรยังไม่ได้รับการพัฒนาหรือยังไม่ทันสมัยเหมือนในยุคปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นการเสริมสร้างทักษะความรู้ด้านการเกษตร ด้านเคหกิจเกษตร ด้านธุรกิจเกษตร และด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นเพียงการเสริมสร้างทักษะและการถ่ายทอดเพื่อการดำรงชีวิตประจำวันในลักษณะของการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันแบบวิถีชนบท ไม่ได้แยกเป็นหมวดหมู่หรือแยกประเภทว่าเป็นเคหกิจเกษตรหรือธุรกิจเกษตร คำนี้เพียงคำว่าทำอย่างไร ครอบครัวจะอยู่ดีกินดีให้มีชีวิตรอดไปในแต่ละวัน เรียกเป็นรวมๆ ว่าเป็นอาชีพเกษตรกร พอมาถึงยุคหลังๆ หรือในยุคปัจจุบันการดำเนินชีวิตของอาชีพเกษตรกรเริ่มเปลี่ยนไป ได้มีการพัฒนาให้เกษตรกรมีความสะดวกในหลายๆ ด้านตามลำดับ โดยอาศัยหลักวิชาการและด้านเทคโนโลยีสมัยใหม่ ไม่ว่าจะเป็นการปลูกพืชผสมผสาน การถนอมอาหาร การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร การจัดการบ้านเรือน และการปรับปรุงสภาพแวดล้อมภายในบ้านและสวนให้สะดวกต่อการใช้ประโยชน์ เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับ สดศรี ทูมาเกต, จินดา ขลิบทอง และเฉลิมศักดิ์ ตุ่มหิรัญ (มปป.: 1) ผลการวิจัยพบว่า (1) สมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรมีอายุเฉลี่ย 53.02 ปี ร้อยละ 59.8 จบการศึกษาระดับประถมศึกษา มีระยะเวลาการเป็นสมาชิก เฉลี่ย 11.34 ปี ทุกรายได้รับข้อมูลด้านเคหกิจเกษตรจากเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบงานเคหกิจเกษตร ส่วนใหญ่มีความสามารถด้านการแปรรูปและถนอมอาหาร ร้อยละ 45.1 ประกอบอาชีพทำนาเป็นอาชีพหลัก มีสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4.19 คน มีพื้นที่ทำการเกษตรเฉลี่ย 15.94 ไร่ มีแรงงานในครัวเรือนเฉลี่ย 2.66 คน มีรายได้รวมของครัวเรือนเฉลี่ย 175,000.00 บาทต่อปี รายจ่ายรวมของครัวเรือนเฉลี่ย 147,045.08 บาทต่อปี (2) มีความคิดเห็นว่าการลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ การแปรรูปและถนอมอาหารเป็นประโยชน์ต่อครัวเรือนมากที่สุด ได้รับการส่งเสริมด้านจัดการครัวเรือนและสิ่งแวดล้อมน้อย (3) มีปัญหามากในด้านการลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ และการจัดทำบัญชีครัวเรือน ส่วนข้อเสนอแนะ ให้มีการส่งเสริมการแปรรูปและถนอมอาหาร ส่งเสริมด้านอาชีพเสริม ให้ความรู้ด้านอาหารและโภชนาการ ส่งเสริมด้านการตลาดและให้ความสำคัญกับการรวมกลุ่ม (4) ต้องการความรู้ทุกด้านผ่านบุคคลราชการ โดยการสาธิต การฝึกปฏิบัติ และใช้คู่มือประกอบการเรียนรู้ โดยมีความต้องการความรู้และช่องทางการส่งเสริมผ่านทางวิทยุแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 (5) แนวทางการส่งเสริมงานด้านเคหกิจเกษตร มี 3 แนวทาง ได้แก่ การพัฒนาเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบงานเคหกิจเกษตรให้มีความรู้และทักษะในการส่งเสริมงานด้านเคหกิจเกษตร การ

ส่งเสริมด้านเคหกิจเกษตรแบบมีส่วนร่วม และการส่งเสริมด้านเคหกิจเกษตรแบบบูรณาการ โดยจัดตั้งแหล่งเรียนรู้ด้านเคหกิจเกษตรประจำอำเภอ เพื่อพัฒนาให้ครัวเรือนของสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรมีความกินดีอยู่ดี มีรายได้เพิ่มขึ้นและสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

5.2 พัฒนาพหุยุวเกษตรกรด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สอดคล้องกับท้องถิ่น การพัฒนาพหุยุวเกษตรกรด้านเคหกิจเกษตรที่สอดคล้องกับท้องถิ่นบนพื้นฐานของหลักการเรียนรู้และหลักการมีส่วนร่วม และการพัฒนาตามศักยภาพความพร้อม และความต้องการของพหุยุวเกษตรกรและชุมชนในพื้นที่ โดยใช้ระบบส่งเสริมการเกษตรที่มีการปรับปรุงให้เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบันเพื่อให้มีประสิทธิภาพ ด้วยการสร้างกระบวนการเรียนรู้ การเยี่ยมเยียนพหุยุวเกษตรกร การเพิ่มประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพหุยุวเกษตรกรให้มีขวัญกำลังใจ ติดตามการดำเนินงาน และการจัดการข้อมูล เพื่อการนำข้อมูลมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ และใช้ประโยชน์ในการจัดการและพัฒนา ตลอดจนการใช้ข้อมูลเพื่อเป็นสื่อกลางในการเชื่อมโยงหรือบูรณาการร่วมกับเครือข่ายที่เกี่ยวข้องที่จะให้การสนับสนุน หรือใช้ข้อมูลสำหรับการตัดสินใจของหน่วยงานต่างๆ ในการวางแผนและการพัฒนา รวมทั้งส่งเสริมให้พหุยุวเกษตรกรสามารถวิเคราะห์ตนเอง กำหนดแผนธุรกิจของตนเอง และพัฒนาสู่ระบบกลุ่มการผลิตที่มีแผนการผลิตสนับสนุนซึ่งกันและกัน เพื่อให้การผลิตทางการเกษตรในลักษณะเป็นเกษตรกรรมอัจฉริยะเกิดความยั่งยืนในการพัฒนาและสร้างความอยู่ดี มีสุข ได้อย่างแท้จริง ส่วนด้านการพัฒนาการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สอดคล้องกับท้องถิ่นนั้น มีอยู่ 2 ทาง คือ โดยทางตรง เช่น การใช้อย่างประหยัด และการนำกลับมาใช้ซ้ำอีก เป็นต้น และโดยทางอ้อม เช่น การพัฒนาคุณภาพประชาชน และการใช้มาตรการทางสังคมและกฎหมาย เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (2566: 70 – 85) พบว่า 1) เกษตรกรบ้านลำแดง ตำบลหันตะเภา อำเภอลำสนธิ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีจุดแข็งที่เป็นสภาพภูมิศาสตร์หรือมีชัยภูมิที่ดีในการทำเกษตรมีเส้นทางคมนาคมที่สะดวกแก่การขนส่งสินค้าทางการเกษตร ทั้งทางบกและทางน้ำ แต่มักจะประสบปัญหาด้านการเกษตรใน 3 ประการ ได้แก่ ด้านการผลิตสินค้าเกษตร ด้านการลงทุน และด้านการควบคุมคุณภาพ 2) แนวทางการพัฒนาเกษตรกรสู่การเป็นเกษตรกรอัจฉริยะในยุคไทยแลนด์ 4.0 แบ่งเป็น 2 ระดับ คือระดับบุคคล และระดับชุมชน โดยระดับบุคคลจะต้องพัฒนาองค์ความรู้เทคโนโลยีสมัยใหม่ พัฒนาการวางแผนการทำงานพัฒนาการบริหารจัดการ ระดับชุมชนจะต้องพัฒนาองค์การบริหารจัดการพัฒนามาตรฐานสินค้า เป็นต้น โดยการพัฒนาทั้ง 2 ระดับ จะต้องมีการจัดทำแผนพัฒนาตนเอง มีการสร้างและเชื่อมโยงเครือข่ายมีการให้การแนะนำช่วยเหลือจากฝ่ายที่เกี่ยวข้อง และมีการประเมินศักยภาพของเกษตรกร 3) การนำเสนอแนวทางการพัฒนาเกษตรกรสู่ความเป็นเกษตรกรอัจฉริยะในยุคไทยแลนด์ 4.0 แบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือระดับชุมชน และระดับเครือข่าย โดยระดับชุมชนจะต้องมีการวางแผนเป้าหมายในการพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ มีกระบวนการพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ มีการสร้างและเชื่อมโยงเครือข่าย โดยการจัดกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน ทั้งในระดับอำเภอ จังหวัด ระดับภูมิภาค และระดับประเทศ มีการประเมินศักยภาพ มีหลักสูตร มีการคัดเลือกและพัฒนาเกษตรกร ส่วนในระดับเครือข่ายจะต้องอาศัยการพัฒนาจากระดับชุมชนและร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ นักวิชาการ องค์กรเอกชน และองค์กรธุรกิจเพื่อผลักดันให้เกษตรกรของชุมชนได้มีโอกาสในการเติบโตผ่านเวทีต่างๆ ของเครือข่ายข้างต้น

และสอดคล้องกับ อมรพิมล พัทธ์ และ พีรเทพ รุ่งคุณากร (2564: 17 – 24) พบว่า 1) ปัจจัยและกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเองของเกษตรกรที่เป็นผู้ประกอบการธุรกิจเกษตรประกอบด้วย 1.1) ปัจจัยเพื่อพัฒนาตนเองของเกษตรกร คือการมีทัศนคติที่ดีต่ออาชีพ มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ได้แก่

ชื่อสัตย์ อดทน มนุษย์สัมพันธ์ กล้าเปลี่ยนแปลง ริเริ่มสร้างสรรค์ และมีความสามารถในการบริหารจัดการ ธุรกิจ และการได้รับการสนับสนุนจากครอบครัวและการมีเครือข่ายที่ดี 1.2) กระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเอง ได้แก่ การเรียนรู้จากการสังเกต การเรียนรู้จากประสบการณ์ และเพื่อแก้ปัญหาที่พบจากการทำงาน เพื่อพัฒนาอาชีพของตนเอง 2) แนวทางการพัฒนาเกษตรกรสู่การเป็นผู้ประกอบการธุรกิจเกษตร ประกอบด้วย แนวทางสำหรับเกษตรกรเพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาตนเอง และแนวทางสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาเกษตรกร

นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับ เอกชัย พุ่มดวง (2557: บทคัดย่อ) พบว่า 1) การสร้างกระบวนการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของกลุ่มอาชีพในชุมชน พบว่ามีกลุ่มอาชีพของชุมชนจำนวน 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มจักสานกระเป่า กลุ่มทำขนมไทย และกลุ่มทำ ปุยอินทรี ในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนากลุ่มอาชีพ โดยใช้การจัดการความรู้ (KM) เป็น เครื่องมือ ซึ่งพบว่าประกอบกลุ่มอาชีพในชุมชน ได้ใช้กระบวนการแสวงหาความรู้ การสร้างความรู้ การถ่ายทอดความรู้ และการใช้ความรู้ แต่ยังคงขาดการจัดเก็บและการสืบค้นความรู้ นอกจากนี้ กลุ่มอาชีพ มีการวิเคราะห์ศักยภาพของกลุ่ม การวิเคราะห์ปัญหา และการวิเคราะห์จุดแข็งจุดอ่อน การศึกษาดูงานจากแหล่งเรียนรู้ต้นแบบ โดยมีการกำหนดโจทย์ในการศึกษา ดูงานของชุมชนต้นแบบ ณ แหล่งเรียนรู้ดอนหาวาย-ท่าจีน เพื่อศึกษาเรียนรู้แนวทางการบริหารจัดการและการดำเนินงานของกลุ่มอาชีพ การประกอบธุรกิจชุมชน ผลิตภัณฑ์ชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่น 2) การพัฒนาศักยภาพของสมาชิกกลุ่มอาชีพให้มีความสามารถในการบริหารจัดการกลุ่มตามแนวคิดเศรษฐกิจชุมชน ด้วยการถอดบทเรียนจากการศึกษาดูงานของชุมชนต้นแบบ การนำมาพัฒนากลยุทธ์ของกลุ่มอาชีพตำบลโคกโคเฒ่าให้มีความสามารถในการบริหารจัดการกลุ่มตามแนวคิดเศรษฐกิจชุมชนออกได้เป็น 3 กลยุทธ์ คือ (1) พัฒนาผู้ผลิต ผู้ประกอบการ และการตลาด ด้วยการเพิ่มประสิทธิภาพกลุ่มผู้ผลิต และการส่งเสริมช่องทางการตลาด (2) พัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนด้วยองค์ความรู้ด้วยการพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์ และการสร้างมูลค่าเพิ่มของผลิตภัณฑ์ และ 3) การสร้างกระบวนการเรียนรู้และสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้วยการสืบค้น รวบรวม และเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ข้อเสนอแนะ

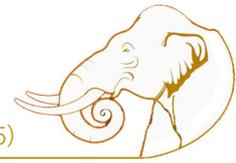
1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ผู้วิจัยขอเสนอแนะในระดับนโยบายเป็นลำดับขั้นตอน เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินการอย่างเป็นระบบและสามารถปฏิบัติได้ โดยทุกภาคส่วนต้องทำงานกันแบบบูรณาการเพื่อส่งเสริมให้เกษตรกรก้าวสู่การเป็นผู้ประกอบการ โดยน้อมนำศาสตร์พระราชามาใช้ในการดำเนินงานตลอดจนขยายผลไปสู่เกษตรกรทุกครัวเรือน ดังต่อไปนี้

1. การส่งเสริมการเรียนรู้ของเกษตรกร เช่น ส่งเสริมให้เกิดแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญา ทางด้านการเกษตรที่หลากหลายสาขา เช่น เกษตร ผสมผสาน ปศุสัตว์ ไร่นาสวนผสม ฯลฯ โดยการค้นหา คัดเลือก และยกย่องเกษตรกรต้นแบบให้เป็นครูภูมิปัญญา จัดทำกระบวนการถอดบทเรียน แล้วเผยแพร่ในหลากหลายรูปแบบ ทั้งแผ่นพับ วารสาร สื่อออนไลน์ ตลอดจนสร้างช่องทางการติดต่อสื่อสารแบบสองทางให้ผู้ที่สนใจได้ติดต่อกับเกษตรกรต้นแบบได้ เช่น youtube เพจ เว็บไซต์ facebook เป็นต้น ซึ่งข้อมูลเหล่านี้ บุคคลเหล่านี้จะต้องเป็นบุคคลที่มีองค์ความรู้ที่เชื่อถือได้ ได้รับการรับรองจากหน่วยงานภาครัฐ

2. การส่งเสริมที่ดินทำกินแก่เกษตรกรทุกครัวเรือน

3. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องร่วมมือกันในการส่งเสริมสินค้าเกษตร การส่งเสริมการผลิต การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การพัฒนาบรรจุภัณฑ์ การส่งเสริมตลาดและแหล่งกระจายสินค้า

4. การสนับสนุนแหล่งเงินทุนเพื่อการ พัฒนาธุรกิจเกษตร หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมานับสนุนส่งเสริมให้เกษตรกรเข้าถึงแหล่งเงินทุน หรือ แหล่งเงินกู้ของภาครัฐที่ดอกเบี้ยต่ำ โดยนำแนวทางการศึกษานอกระบบในเรื่องของการอบรมพัฒนาความรู้ เช่น อบรมวิธีการเขียนโครงการเพื่อขออนุมัติเงินจาก แหล่งทุน การเตรียมเอกสารที่ต้องใช้ในการขออนุมัติเงิน จากแหล่งทุน เป็นต้น

6.2 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

ผลการวิจัยพบว่า การเสริมสร้างพหุยุวเกษตรกรให้มีทักษะความรู้ด้านการเกษตร เคหกิจเกษตร ธุรกิจเกษตร การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ส่วนมากเกษตรกรได้รับการเสริมสร้างทักษะมาจากบรรพบุรุษที่มีการถ่ายทอดมาจากรุ่นสู่รุ่นอย่างต่อเนื่อง เกษตรกรควรพัฒนาองค์ความรู้เพิ่มจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยตรง หรือจากแหล่งสารสนเทศที่น่าเชื่อถือเพื่อให้เกิดประสบการณ์ตรง

6.3 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

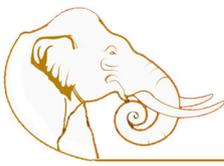
๑. งานวิจัยนี้มุ่งพัฒนาพหุยุวเกษตรกรด้านเคหกิจเกษตร ธุรกิจเกษตร การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สอดคล้องกับท้องถิ่น โดยได้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เป็นหลัก ซึ่งอาจจะยังไม่เพียงพอต่อการอธิบายให้เห็นเป็นรูปธรรม จึงควรเสริมวิธีการวิจัยเชิงปริมาณเข้ามาร่วมด้วยเพื่อให้เห็นถึงการพิจารณาในเชิงตัวเลขว่ามีความสอดคล้องกับการวิจัยเชิงคุณภาพอย่างไร

๒. ระยะเวลาในการสำรวจและเก็บขอมลภาคสนาม ควรศึกษาประมาณ 4-5 เดือน เป็นอย่างน้อยเพื่อให้ได้ข้อมูลที่เพียงพอต่อการอธิบายกระบวนการพัฒนาเกษตรกร

๓. การลงพื้นที่จริงในการเก็บข้อมูล ควรสำรวจแหล่งเกษตรกรที่มีความพร้อมมากที่สุด เพื่อให้สามารถพิจารณาได้ถึงความสำเร็จอย่างแท้จริงในการพัฒนาเกษตรกร และพร้อมกันนั้นก็ควรพิจารณาจากหลาย ๆ แหล่งประกอบกันเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกที่สมบูรณ์ที่สุด

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. *แผนพัฒนาการเกษตร ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 – 2559)*. สำนักนโยบายและแผนพัฒนาการเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร ตุลาคม 2554: ก.
- คณะกรรมการบูรณาการนโยบายพัฒนาภาค (ก.บ.ภ.). *แผนพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พ.ศ.2560-2565 (ฉบับทบทวน)*. มติ ก.บ.ภ. ครั้งที่ 2/2562 วันที่ 2 ธันวาคม 2562: หน้า 4-5
- คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2566). แนวทางการพัฒนาเกษตรกรไทยสู่การเป็นเกษตรกรอัจฉริยะในยุคไทยแลนด์ 4.0 บ้านลำแดง ตำบลหันตะเภา อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. *วารสาร มจร การพัฒนาสังคม*, 8(1): 70 – 85.
- ฉัฐสิณี ชาญกิตติชัย และ ชาตรี บุญนาค. (2563). การพัฒนาเกษตรกรและองค์กรเกษตรกรสู่การเป็นเกษตรกรปราดเปรื่อง และองค์กรเกษตรกรต้นแบบ. *วารสารเกษตร มสธ*, 2(1): 97-108.
- วนารัตน์ คำกล่อมใจ. (2557). การจัดกระบวนการเรียนรู้กลุ่มยุวเกษตรกรแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษา โรงเรียนชุมชนหมป่าช้า ตำบลหมนางาม อำเภอโนนสะอาด จังหวัดอุดรธานี. *รายงานการวิจัย. กลุ่มยุทธศาสตร์และการปฏิรูปที่ดิน สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดอุดรธานี*.
- สดศรี ทูมมาเกต. จินดา ขลิบทอง และเฉลิมศักดิ์ ตุ่มหิรัญ. แนวทางการส่งเสริมด้านเคหกิจเกษตรสำหรับกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรในจังหวัดฉะเชิงเทรา. *การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 6*. (มปป).

- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2565). *รายงานวิเคราะห์สถานการณ์ความยากจนและความเหลื่อมล้ำของประเทศไทย ปี 2564*. กองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม.
- อมรพิมล พิทักษ์ และ พีรเทพ รุ่งคุณากร. (2564) แนวทางการพัฒนาเกษตรสู่การเป็นผู้ประกอบการธุรกิจเกษตร. *วารสารวิจัยราชภัฏกรุงเทพฯ*, 8(1): 17 – 24.
- เอกชัย พุ่มดวง. (2557). กระบวนการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมตามแนวเศรษฐกิจชุมชนของกลุ่มอาชีพใน ตำบลโคกโคเต่า อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี. *รายงานการวิจัย*. มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต :กรุงเทพฯ.
- Modernfarm. *Young Smart Farmer คืออะไร?*. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.mitrpholmodernfarm.com/news/2020/04/young-smart-farmer-คืออะไร>. สืบค้นเมื่อ 15 เมษายน 2566.